

Марџа ТОМИЋ¹, научни сарадник
Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд
Филип ФИЛИПОВИЋ, дипломирани политиколог

ДОИ: 10.5937/bezbednost2502149T
УДК: 343.54-055.2:004.738,5(497.11)

Прегледни научни рад

Примљен: 28. 4. 2025. године

Ревизија: 9. 5. 2025. године

Датум прихватања: 4. 7. 2025. године

Насиље над женама на друштвеним мрежама У Србији

Апстракт: Насиље над женама на друштвеним мрежама представља растући друштвени проблем који рефлектује родне не-равноправности у савременом дигиталном добу. Овај рад анализира феномен родно заснованог насиља на друштвеним мрежама са теоријског, законодавног и емпиријског аспекта, указујући на специфичне облике насиља, њихове последице и предлоге за унапређење превенције и заштите жртава. Посебан фокус је на перцепцији угрожености, учешћем различитих облика насиља и повезаности са социодемографским карактеристикама. Циљ су идентификовање главних облика насиља, процена њиховог утицаја на жртве и анализа перцепције о насиљу над женама на друштвеним мрежама. Узорак чине 352 жене. Резултати указују на то да већина испитаница не перципира друштвене мреже као једнако безбедне за жене и мушкарце. У закључку су предложене одређене мере за унапређење законодавног оквира, јачање институционалних капацитета, едукацију јавности и креирање мрежа подршке за жртве.

Кључне речи: родно засновано насиље, жене, интернет, друштвене мреже, Србија.

¹ magi.tomic@gmail.com, ORCID 0000-0003-1023-2895

Увод

Насиље према женама, као родно условљено насиље, његови модели и обрасци, начин његовог постојања, стално присуство и опстајање, део су патријархалних и традиционалних схватања односа жена и мушкараца. Жене су изложене насиљу или могу бити жртве насиља на свим просторима у којима се одвија њихов свакодневни живот. Тако је и јавни простор, као сфера свакодневног људског живота, амбијент у коме се континуирано дешава родно засновано насиље према женама и девојчицама (Константиновић Вилић и др. 2022: 6). Насиље према женама на друштвеним мрежама, које спадају у део јавног простора који нас окружује и у којем боравимо свакодневно, такође узима маха и постаје све раширеније, са све већим бројем жртава. Насиље према женама је кршење људских права жена и облик родне дискриминације. Процене размера насиља према женама широм света су алармантне, а последице по жене и девојчице су несагледиве, уз истовремено велико функционално и економско оптерећење за друштво. Истраживања о насиљу према женама и девојчицама у јавном простору показују да се оне плаше, као и да доживљавају различите врсте сексуалног узнемиравања и насиља у јавним просторима (Константиновић Вилић и др., 2022: 9).

Насиље на интернету представља понашање које има за циљ да уплаши, осрамоти или наљути нападнуту особу, а настаје употребом дигиталних технологија и може се одвијати преко мобилних телефона, друштвених мрежа, гејминг платформи и апликација за размену порука. Коришћење дигиталних технологија с намером да се особа ка којој је насиље усмерено понизи, повреди, узнемири, али и да јој се нанесе нека штета, сматра се дигиталним насиљем. Најчешћи облици дигиталног насиља јесу претње, узнемиравање, уцењивање, сајбер булинг, злоупотреба личних података, прављење или коришћење лажних профила, сексуално узнемиравање путем интернета, дечија порнографија, говор мржње и различите преваре путем интернета (UNFPA, 2021).

Родно засновано насиље почињено посредством технологије (енгл. *Technology facilitated gender-based violence*) појава је релативно новијег датума, која је пре тридесет година била готово незамислива. Међутим, иако је родно засновано насиље које се врши посредством технологије (дигитално насиље) све учесталије, и препознаје се као претња и у међународним правним актима, и даље не постоји заједнички договор у вези с његовим дефинисањем, као ни са дефинисањем његових појавних облика. Због тога се термини „узнемиравање” и „злостављање”, као и термини „сајбер”, „дигитално”, „онлајн” и „посредством технологије”, често употребљавају као синоними (UNFPA, 2021).

Постоји релативно ограничен број истраживања о специфичним родним аспектима насиља над женама на друштвеним мрежама.

Насиље над женама на друштвеним мрежама

Резултати различитих истраживања (Amaral, Simoes, 2021; European Institute For Gender Equality, 2017; Ging, Siapera, 2018; Mckinlay, Lavis, 2020; Радоичић-Недељковић и Глишић, 2022; WHO, 2023) омогућавају да схватимо да је насиље на интернету стваран друштвени проблем који се одвија у динамичним модалитетима, често међусобно повезаним, чинећи континуум насиља над женама који се не може одвојити од „офлајн” контекста. У том смислу, увиђа се да се насиље дешава неселективно, погађајући жене у различитим контекстима и на више различитих платформи друштвених мрежа (Amaral, Simoes, 2021). Прикупљени и анализирани докази бројних истраживања (European Institute For Gender Equality, 2017; Ging, Siapera, 2018; WHO, 2023) указују на потребу да се прошири дефиниција насиља над женама, које се не може свести на физичко злостављање у приватном простору, убиство од стране интимног партнера или сексуално насиље у јавном простору. Насиље се прилагодило, мигрирало у дигитално окружење и постало вирално. Истовремено, ради се о феномену чија је родна природа очигледна. Насиље на интернету над женама је, дакле, део ширег континуума насиља, испољеног кроз понашања која изражавају и репродукују

родне неједнакости патријархалног друштва заснованог на традиционалним родним улогама које дефинишу како мушкарци и жене треба да изгледају и понашају се. Као што научна литература показује, насиље на интернету над женама је динамично и може се уклопити у ширу слику интернет мизогиније (Ging, Siapera, 2018). Међутим, подаци показују да облици насиља превазилазе мизогини дискурс или нецивилизованост (Papacharissi, 2004), превodeћи се у различите облике злостављања са штетним последицама за жртве (Amaral, Simoes, 2021).

Сајбер (или дигитално) насиље и родно засновано онлајн узнемиравање, обухвата различите облике и врсте узнемиравања и злостављања у дигиталном простору, најчешће спровођене посредством текста. То су умрежено узнемиравање и узнемиравање на различитим платформама, родни и сексистички говор мржње (UNFPA, 2021). Умрежено узнемиравање погађа и жене, које често постају мете координираних напада на различитим платформама, као што су друштвене мреже, форуми и апликације за размену порука. Суочене са оваквим насиљем, жртве често осећају губитак приватности и контроле, јер им нападачи непрестано шаљу узнемиравајуће поруке или их таргетирају објавама које их дискредитују у јавности (Cybersafe, 2021). То ствара осећај рањивости и присиљава многе жене да се повуку из дигиталног простора, што има негативне последице по њихово ментално здравље и професионални живот (Mckinlay, Lavis, 2020). Жене које су мете оваквог узнемиравања често доживљавају претње које задиру у њихов приватни живот – од коментара усмерених на њихов изглед, до претњи сексуалним насиљем или застрашивања откривањем личних информација. Напади су често временски усклађени како би жртва имала минималан простор за предах, што додатно појачава осећај несигурности и беспомоћности (Cybersafe, 2021). Умрежено узнемиравање има ефекат „сталног присуства” – чак и кад нису активно на мрежи, жене осећају нелагоду јер је њихово име изложено у различитим контекстима. Уз емоционалне и психичке последице, жене које су изложене родно заснованом умреженом узнемиравању суочавају се и са друштвеним и професионалним последицама. То укључује ширење клевета, објављивање интимних инфо-

рмација без сагласности и креирање лажних профила с циљем даљег нарушавања њихове репутације. Многе жене које претрпе овакав вид узнемиравања осећају притисак да смање своје присуство на интернету, или чак потпуно одустану од друштвених мрежа, чиме им је ограничена могућност за слободно изражавање у дигиталном простору (Mckinlay, Lavis, 2020).

Родни говор мржње облик је дигиталног насиља који се базира на родној дискриминацији и сексуализованим увредама. Овај облик насиља најчешће погађа жене и особе са маргинализованим родним идентитетима, и може укључивати увредљиве коментаре о изгледу, интелигенцији или способностима, само због њихове родне припадности (Cybersafe, 2021). Сексистички говор мржње ствара непријатељско окружење и има за циљ да потисне особе из јавног и професионалног живота, чинећи интернет непријатним и несигурним местом за њих. Ширење родног говора мржње може озбиљно нарушити ментално здравље жртава, довести до губитка самопоуздања и повећати осећај несигурности (Mckinlay, Lavis, 2020). Ова врста насиља често има системски карактер, јер се ослања на шире друштвене норме и предрасуде које фаворизују један род.

Сексуално посрамљивање (*slut-shaming*) јесте облик дигиталног насиља где се особа јавно осуђује због свог сексуалног понашања или изражавања. Овај облик злостављања обично циља жене, и укључује срамоћење или понижавање због њихових сексуалних одлука или сексуалног идентитета (Cybersafe, 2021). Сексуално посрамљивање онлајн често укључује дељење приватних информација, фотографија или видеа с циљем дискредитовања и понижавања жртве. Може озбиљно нарушити углед особе и њено ментално здравље, стварајући осећај срама и кривице. Повезано је са ширим друштвеним нормама које осуђују женску сексуалност, а интернет пружа простор за појачавање тих ставова кроз анонимност и лако ширење садржаја. Последице могу бити озбиљне и укључивати друштвену изолацију, губитак посла, па чак и физичке претње или насиље (Amaral, Simoes, 2021).

Троловање је свесно провоцирање и ометање онлајн дискусија кроз увредљиве и бесмислене коментаре с циљем изазивања емо-

ционалне реакције (Cybersafe, 2021). Када је реч о троловању на основу рода, напади су усмерени ка особама због њиховог пола и обично укључују сексистичке и мизогине коментаре с циљем да се жене и маргинализоване особе отерају са платформи или ућуткају. Жртве троловања на основу рода често се повлаче са платформи или престају да се баве одређеним темама како би избегле додатне нападе (Ging, Siarera, 2018). Овакви напади негативно утичу на психичко стање жртве, јер стварају осећај несигурности и нелагодности у онлајн простору. Потпиривање у овом контексту често укључује подстицање других корисника да се придруже нападу, чиме се ствара осећај „масовног” прогона. Када жене постану мете таквих колективних напада, нападачи шире дезинформације и оптужбе с намером да још више појачају притисак. То подстиче „гомилу” да настави с нападима и додатно дестабилизује жртву, чинећи да се осећа изопштено и без подршке у онлајн заједници (Amaral, Simoes, 2021). Такви напади могу довести до повлачења жена из јавних дискусија, што ствара ситуацију у којој су оне обесхрабрене да отворено изражавају своја мишљења и активно учествују у друштвеним темама, додатно отежавајући њихову укљученост и допринос у дигиталним заједницама.

Злостављање посредством визуелног садржаја укључује различите облике злоупотребе технологије у циљу сексуалног узнемиравања или злостављања жена. Перверзњачко фотографисање подразумева неовлашћено снимање жена у интимним ситуацијама без њиховог знања или сагласности, често с циљем понижавања или изнуђивања. Порнографија без сагласности односи се на дистрибуцију интимних слика или видео-материјала без дозволе жене која је на снимку, често са намером да се она осрамоти или уцени. Изнуђивање на сексуалној основи користи снимке као средство притиска, где злостављач прети да ће објавити садржај уколико жена-жртва не испуни одређене захтеве, најчешће сексуалне или финансијске природе (Cybersafe, 2021).

Грумовање (*grooming*) јесте процес кроз који одрасла особа успоставља поверење са женском особом путем интернета, како би је касније сексуално искористила (UNFPA, 2021). Међутим, важно је

напоменути да није неопходно да жртва буде дете или малолетна, већ се овај вид насиља може одвијати и уколико је злостављач више година старији и зрелији од жене-жртве, или уколико злостављач зна да је жена у неком од рањивих емотивних стања, или једноставно незрела и неискусна, без обзира на године. Овај процес обично укључује дуже временско раздобље током којег нападач манипулише женом-жртвом, прво градећи блискост и пријатељство, а затим прелазећи на сексуалне захтеве. Жене које су жртве овог вида родно заснованог насиља на друштвеним мрежама често нису свесне опасности, а манипулација се може протезати на дужи период, што отежава откривање овог облика злостављања (Amaral, Simoes, 2021).

Када је реч о електронски потпомогнутој трговини људима и врбовању, користе се дигиталне платформе за идентификацију и експлоатацију жена. Ова врста насиља често се одвија под „маском” безопасних прилика (попут пословних прилика за жене, огласа за посао и слично), док се жене заправо суочавају са озбиљним претњама и манипулацијама. Овај глобални проблем додатно се компликује употребом лажних идентитета и анонимности, што отежава идентификацију и правно гоњење починилаца (UNFPA, 2021).

Сајбер прогањање укључује континуирано узнемиравање, праћење и претње путем интернета или других дигиталних платформи, усмерено против жена. Прогонитељ може користити друштвене мреже, е-пошту или друге методе да непрестано прати, шпијунира и комуницира са женом која је жртва ове врсте родно заснованог насиља на друштвеним мрежама, стварајући јој осећај страха и нелагодности (Mckinlay, Lavis, 2020).

Дељење приватних садржаја сексуалне природе из освете још један је облик насиља над женама на друштвеним мрежама. Односи се на непристојно дељење интимних слика или видео-записа, често као облик освете или контроле. Истраживања показују да је 90% жртава ове врсте насиља на друштвеним мрежама женског рода (Mckinlay, Lavis, 2020).

Дигитално насиље у законодавству Србије

Законодавни оквир Републике Србије у области дигиталног насиља још увек није довољно развијен и специфичан. Иако директне одредбе о сајбер насиљу нису заступљене у домаћем законодавству, релевантни правни акти често се користе за кажњавање понашања које се може сматрати дигиталним насиљем. На пример, Кривични законик предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година за лице које, суровим или нечовечним поступањем према особи у подређеном или зависном положају, изазове покушај или извршење самоубиства (члан 119 Кривични законик, 2019), што може бити извршено и путем дигиталних медија, мрежа и слично. Кривична дела против части и угледа налазе се у глави 17 Кривичног законика, где се кривичним делима сматрају увреда (члан 170), изношење личних и породичних прилика (члан 172), повреда увреда због расне, верске, националне или друге припадности (члан 174). Ова кривична дела такође могу бити извршена путем дигиталних канала и за то су предвиђене одговарајуће казне.

Неовлашћено објављивање туђих преписки, фотографија или снимака који нарушавају приватност појединца такође је кажњиво, при чему је максимална казна до две године затвора (члан 145 Кривични законик, 2019). Прогањање, које укључује радње које угрожавају лични живот друге особе, такође је санкционисано новчаном казном или казном затвора до три године. У ситуацијама где су радње починиоца довеле до опасности по живот оштећене особе или њој блиских лица, закон предвиђа казну затвора од три месеца до пет година, а у најтежим случајевима, када дође до смртог исхода, казна може бити од једне до десет година затвора (члан 138а Кривични законик, 2019).

Поседовање и ширење фотографија или видео-снимака са сексуалним садржајем на којима се налазе малолетна лица спада у кривично дело према члану 185 Кривичног законика, које је кажњиво затворском казном. Важно је напоменути да, иако је у Србији сајбер насиље препознато као феномен, оно се не сматра посебним кривичним делом. Ипак, постоји могућност санкционисања

увреда и претњи на друштвеним мрежама кроз пријаве за угрожавање сигурности, покретање парничног поступка због повреде части и угледа или кроз пријаве за прогањање (paragraf.rs, 2021). Адвокати истичу да постоји низ пријава које се могу поднети за претње и ширење мржње путем друштвених мрежа. На пример, кривична пријава за угрожавање сигурности подноси се када су у питању претње, док се за увреде може покренути парнични поступак за накнаду штете. У случајевима прогањања, које може укључивати упорни покушај контакта са особом која то не жели, предвиђена је казна затвора (paragraf.rs, 2021). Неовлашћено дељење интимних садржаја врста је насиља коју Кривични законик Србије не препознаје као посебно кривично дело, али судови га процесуирају према различитим члановима Кривичног законика. Ови предмети најчешће су просецуирани као полно узнемиравање, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију и неовлашћено објављивање туђих слика. (BIRN, 2024).

Стандарди за заштиту података о личности константно се унапређују, а новине у овој области регулисане су кроз Општу уредбу о заштити података о личности Европске уније (познатију као *GDPR*). На основу те уредбе, у Републици Србији је 2018. Годишне донет Закон о заштити података о личности. Тај закон дефинише право на приватност као обухватан скуп права, међу којима је и заштита личних података. Лични подаци су дефинисани као подаци који се односе на појединца и на основу којих се та особа може идентификовати (Закон о заштити података о личности, 2018).

У земљама Европске уније правне институције су одлучне у борби против родно заснованог насиља и забрањују најраспрострањеније облике сајбер насиља, попут неовлашћеног дељења интимних слика (укључујући *deepfake* слике), сајбер ухођења и сајбер узнемиравања (укључујући сајбер *flashing*), а починиоци ових кривичних дела могу бити кажњени казном затвора у трајању од једне до пет година (Directive (EU) 2024/1385). Државе чланице Европске уније имају рок од три године да ову директиву имплементирају у своја национална законодавства и почну да примењу-

ју. Како Република Србија није чланица ЕУ, на њу се овај обавезан рок од три године за имплементацију у национално законодавство не односи. Међутим, Република Србија је 2012. године добила статус потенцијалног кандидата за чланство у ЕУ, па би у складу са наведеним требало да на основу ове директиве у наредном периоду такође прегледа постојеће законе, преиспита их и допуни, како би унапредила заштиту жена од насиља на друштвеним мрежама.

Претходна истраживања

Истраживање Светске здравствене организације показује да ће свака трећа жена током свог живота искусити неки облик насиља, а упркос релативно новом и растућем феномену глобалне повезаности путем интернета, процењује се да је свака десета жена већ искусила неки облик сајбер насиља од своје 15. године (European Institute For Gender Equality, 2017).

У истраживању под називом „Испред екрана – истраживање о родно заснованом насиљу у дигиталном простору”, које је спровело Удружење грађана за борбу против трговине људима и свих облика насиља над женама – АТИНА у сарадњи са Уједињеним нацијама, фокус је био усмерен на девојке из завршних разреда средњих школа у Београду, Нишу и Суботици. Истраживање је спроведено у првој половини 2022. године и имало је за циљ да испита колико често се девојке суочавају са родно заснованим насиљем у дигиталном простору, као и да идентификује његове облике. Посебан акценат стављен је на питање безбедности у дигиталном окружењу, с обзиром на то да су девојке изложене већем ризику од насиља на интернету у поређењу са младићима. Резултати истраживања показују да чак 78 процената девојака верује да нису подједнако заштићене у дигиталном простору као њихови мушки вршњаци (Радоичић-Недељковић, Глишић, 2022). Преко половине испитаница (53,2 процената) наводи да су искусиле насиље путем интернета или да познају вршњакињу која је прошла кроз такво искуство. Овај налаз потврђује став девојака да су оне чешће жртве дигиталног насиља у поређењу са мушкарцима. Забрињавајуће је

да иста пропорција испитаница (53,2 процената) сматра да девојке не сносе одговорност за насиље којем су изложене, без обзира на садржај који деле на мрежама. Насупрот томе, четвртина девојака сматра да треба пажљиво бирати садржај који се поставља онлајн, како би се избегле негативне последице (Радоичић-Недељковић, Глишић, 2022).

Како би се боље разумела природа и распрострањеност сајбер насиља над женама и девојкама, Европски институт за родну једнакост (*European Institute for Gender Equality*) спровео је 2017. године истраживање које је имало за циљ да дефинише одређене штетне облике сајбер насиља над женама и девојкама, идентификује и анализира постојећа истраживања и празнине у истраживањима, процени доступност података из анкета и административних извора о овом феномену и идентификује релевантне добре праксе у земљама чланицама ЕУ (*European Institute For Gender Equality*, 2017). У тренутку када је ово истраживање било спроведено, насиље над женама и девојкама на интернету није било у потпуности обухваћено ни законски ни концептуално на нивоу Европске уније. Ово истраживање наводи да се дигитално насиље над женама може манифестовати на разне начине, укључујући онлајн ухођење, објављивање интимног садржаја без пристанка жртве, родно мотивисано вређање, понижавање жена на основу њихове сексуалности, сексуалне уцене, претње силовањем или смрћу, објављивање приватних информација и трговину људима уз помоћ технологије (*European Institute For Gender Equality*, 2017). Такође, у овом истраживању се као резултат наводи да се психичке последице насиља на интернету не смеју занемарити, иако је неопходно спровести додатна истраживања како бисмо у потпуности разумели искуства жртава и свеобухватне ефекте оваквог насиља. Слично томе, истраживање спроведено у Немачкој међу особама старости од 10 до 50 година показује да жене знатно чешће бивају жртве сексуалног узнемиравања и прогањања на мрежи у поређењу с мушкарцима (Staude-Muller, Voss, 2012). Ови подаци су потврђени и истраживањем из Сједињених Америчких Држава, које показује да су жене између 18 и 24 године нарочито изложене оваквим облицима насиља (Pew Research Center, 2014).

Према истраживању Аутономног женског центра о дигиталном насиљу међу младима у Србији, свака десета средњошколка била је жртва неовлашћеног дељења фотографија или снимака које су првобитно биле послате приватно. Посебно су рањиве на уцене које подразумевају претње да ће њихов садржај бити објављен ако не испуне одређене сексуалне захтеве (Павловић, 2020).

У последњих неколико година забележени су бројни озбиљни случајеви насиља кроз неовлашћено дељење приватних и интимних фотографија или снимака жена. Ове злоупотребе најчешће су се одвијале путем популарних друштвених мрежа попут Инстаграма (*Instagram*) и Икса (*X*), али и преко апликације за размену порука Телеграм (*Telegram*) (Миливојевић, 2024). Апликација Телеграм постала је једно од главних средстава за овакве злоупотребе. Од 2021. године документовани су случајеви више Телеграм група – неке су имале неколико стотина чланова, док су највеће окупљале више од 50.000 људи – у којима су свакодневно дељене приватне слике и видео-снимци жена без њиховог знања и сагласности (Миливојевић, 2024). Почетком 2023. године откривено је 16 нових активних Телеграм група у којима су се неовлашћено делиле приватне фотографије и снимци жена из целе Србије. Након објављивања вести, Телеграм је угасио 13 од ових група, док су остале угашене касније. Ипак, администратори угашених група брзо су отворили нове, које су наставиле са истим активностима (Миливојевић, 2024). У последње време међу младима су постале популарне странице познате као Спотид (*Spotted* – Уочен/Уочена си), које функционишу на платформама Инстаграм и Снепчет (*Snapchat*). Те странице омогућавају корисницима да анонимно деле фотографије случајних пролазника из јавног превоза, улица или других локација, уз позив пратиоцима да открију њихов идентитет, број телефона, школу или адресу. Када неко достави такве информације, оне се потом јавно објављују. Често се уз слику означи и друштвени профил особе са фотографије, што додатно угрожава њену приватност. Оваква пракса изазвала је забринутост међу родитељима, који су више пута упозоравали на опасности које оваква дељења могу изазвати. Једна од најпознатијих страница, „Српски spotted (Bg Bar)”, угашена је након пријава корисника (Миливојевић, 2024).

Према истраживању БИРН-а, од јула 2023. године Тужилаштво за високотехнолошки криминал процесуирало је неколико случајева у којима су дигитални алати засновани на вештачкој интелигенцији коришћени за креирање сексуално експлицитног садржаја. У новембру исте године једна особа је ухапшена под оптужбом да је израдила такве материјале на основу фотографија шест жена, међу којима је била и једна малолетна особа. Против осумњиченог је покренут поступак због сексуалног узнемиравања, ухођења и угрожавања безбедности. (BIRN, 2024).

Наше истраживање

Овим истраживањем желели смо да утврдимо да ли је у Србији насиље на интернету и друштвеним мрежама у великој мери усмерено према женама због њиховог родног идентитета.

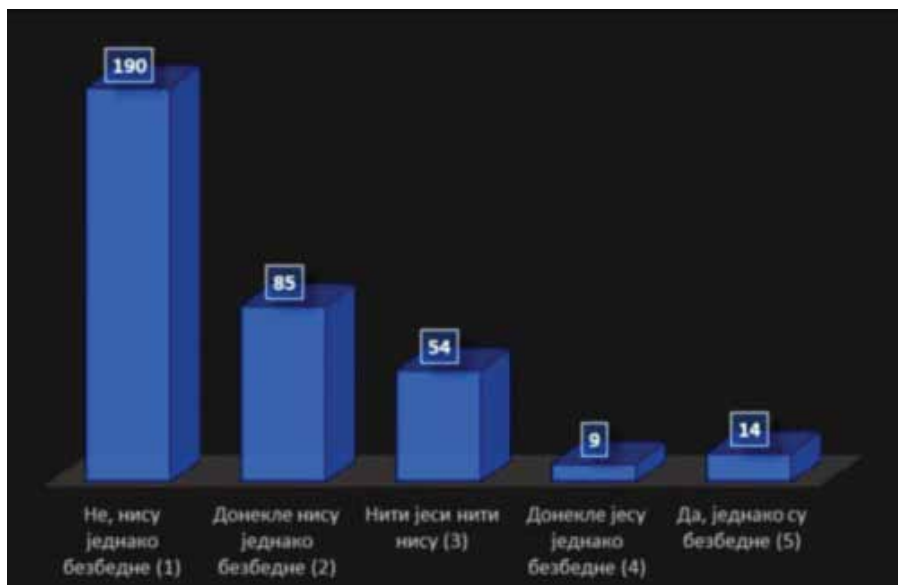
Просторно, предмет истраживања обухвата територију Републике Србије, фокусирајући се на искуства жена на друштвеним мрежама на интернету унутар националне границе. Према истраживању Републичког завода за статистику из 2020. године, 98,3% домаћинстава у Србији поседује телевизор, док 94,1% домаћинстава има мобилни телефон. Лаптоп је у 52,3% домаћинстава (Ковачевић и сар., 2020). Ова бројка је у 2021. години порасла на 53,9%, што представља раст од 1,6% у односу на претходну годину, а 4,9% у односу на 2019. годину (Ковачевић и сар., 2021). Такође, извештај Ратела показује да 99,2% особа узраста од 16 до 24 године користи рачунаре и 98,2% користи интернет свакодневно или скоро свакодневно (CERT, 2022). Висока заступљеност дигиталних уређаја и употребе интернета међу становништвом Србије, према приказаним доступним статистичким подацима, потврђује релевантност испитивања родно заснованог насиља у овом контексту. Извештај Ратела указује да 99,2% особа узраста од 16 до 24 године редовно користи рачунаре, док 98,2% свакодневно или готово свакодневно користи интернет.

Узорак је био репрезентативан јер је верно одражавао све битне карактеристике истраживане популације, односно обухватио је све

варијабле које су утицале на исход мерења. У нашем истраживању те варијабле су женски пол, место становања у Републици Србији и коришћење интернета и друштвених мрежа. У нашем истраживању смо користили тзв. невероватносну методу, код које су чланови популације изабрани на мање или више пристрасан начин, тако да су неки од њих имали већу а неки мању вероватноћу да доспеју у узорак. Сматрамо да је репрезентативност узорка солидна јер се истраживање бави проблемом коришћења интернета и друштвених мрежа, али се ограђујемо код уопштавања закључака на целу популацију услед величине узорка. Разлози за примену невероватносне технике узорковања су били објективни и вођени намером да се истраживање обави на бржи, једноставнији и јефтинији начин. Наш узорак је пригодан узорак побољшан применом узорковања типа снежне грудве или ланчаног узорковања, јер се од почетно формиране групе испитаника тражило да регрутују нове испитанике. Узорак су чиниле 352 испитанице. Узорак је изабран из популације грађанки Републике Србије које су попуњавале онлајн упитник. Анкета је спроведена онлајн, у периоду од јуна до новембра 2024. године. Упитници су састављени на платформи Гугл формс (*Google Forms*), након чега су подељени онлајн, путем имејла и друштвених мрежа, како би га заинтересоване испитанице попуниле. Истраживање је спроведено у Србији, а заступљени региони у узорку су Београд (73,32%), Војводина (13,35%), Западна Србија (5,68%), Јужна Србија (2,84%), Источна Србија (2,56%) и Шумадија (2,27%). Дакле, највише испитаница у узорку је из Београда. Први део упитника су општи демографски подаци – старост, образовање, место боравишта (регион где живе), пол (пол је био дисквалификационо питање, упитник је подешен тако да се аутоматски прекине ако је одговор мушки пол;); други део су питања о провођењу времена на друштвеним мрежама, која су структурисана питања, са понуђеним одговорима, од којих могу да одаберу само један. Трећи део су питања за самопроцену угрожености од насиља на друштвеним мрежама. Ту су постављена питања са петостепеном скалом Ликертовог типа, као и структурисана питања на која је био могуће одабрати један од понуђених одговора.

За анализу и обраду података коришћене су фреквенца и проценти и аритметичка средина. Поред наведеног, за обраду по-

датака у сврху утврђивања да ли су старост, образовање, социоекономски статус предиктори родно заснованог насиља на друштвеним мрежама коришћен је програм *SPSS*, у ком је коришћен *ANOVA* тест, са додељеном вредношћу од 0,05 за значај утицаја. Добијени резултати приказани су табеларно и графиконима, са пратећим коментарима.



Графикон 1. Одговори испитаница на питање „Да ли су особе женског пола једнако безбедне на друштвеним мрежама као особе мушког пола?“

На графикону 1 приказани су одговори испитаница на питање „Да ли су особе женског пола једнако безбедне на друштвеним мрежама као особе мушког пола?“ Ово питање је било у форми Ликертове скале, одговори су били од 1 (не, нису једнако безбедне) до 5 (да, једнако су безбедне), а испитанице су могле да изаберу одговор од 1 до 5. На основу овог графикона може се јасно закључити да испитанице перципирају да особе женског пола нису једнако безбедне на друштвеним мрежама као особе мушког пола, с обзиром на то да је 54% дало одговор 1, а 24,1% дало одговор 2.

Само 4% је дало одговор 5, односно сматра да су особе женског пола једнако безбедне на друштвеним мрежама као особе мушког пола. Доминација одговора 1 и 2 може се објаснити учесталošћу родно заснованог насиља на мрежама, што потврђују и бројна истраживања која су претходно приказана.



Графикон 2. Одговори испитаница на питање „Да ли се осећате безбедно на друштвеним мрежама?“

На графикону 2 приказани су одговори испитаница на питање „Да ли се осећате безбедно на друштвеним мрежама?“ Ово питање је такође било у форми Ликертове скале, одговори су били од 1 (не осећам се уопште безбедно) до 5 (у потпуности се осећам безбедно), а испитанице су могле да изаберу одговор од 1 до 5. На основу овог графикона може да се закључи да се већина испитаница осећа умерено безбедно – 38,6% је дало одговор 3. Поред тога, 21,9% је дало одговор 2, односно да се донекле не осећа безбедно, а 11,4% је изјавило да се уопште не осећа безбедно на друштвеним мрежама. С друге стране, само 8,5% је изјавило да се у потпуности осећа безбедно на друштвеним мрежама, а 19,6% да се донекле осећа безбедно. Доминација умереног одговора (3) сугерише да се већина испитаница осећа делимично сигурно, што може бити последица повремених негативних искустава. Релативно висок проценат

оних које се не осећају безбедно (одговори 1 и 2) додатно потврђује присутност дигиталног насиља и недостатак ефикасних механизма заштите.



Графикон 3. Одговори испитаница на питање „Да ли умете да препознате све врсте насиља над женама на друштвеним мрежама?“

На графикону 3 приказани су одговори испитаница на питање „Да ли умете да препознате све врсте насиља над женама на друштвеним мрежама?“ Ово питање је такође било у форми Ликертове скале, одговори су били од 1 (не, не знам које све врсте насиља над женама на друштвеним мрежама постоје) до 5 (да, умет да препознам све), а испитанице су могле да изаберу одговор од 1 до 5. На основу овог графика може се закључити да већина испитаница сматра да уме да препозна већину, 39,5%, а 31,3% сматра да уме да препозна све врсте насиља над женама на друштвеним мрежама, односно дало је одговор 5. Само 4% је дало одговор 1 – не, не знам које све врсте насиља над женама на друштвеним мрежама постоје. Њих 6,8% сматра да не зна већину, док 18,5% сматра да зна понеке, односно дало је одговор 3. Ови резултати указују на висок ниво свести међу испитаницама о врстама насиља над женама на друштвеним мрежама. Изненађујуће је што чак 29,3% испитаница (одговори 1, 2

и 3) није сигурно да уме да препозна све или већину облика насиља над женама на друштвеним мрежама, што је забрињавајући податак. Ови резултати указују на то да, упркос расту информисаности о дигиталном насиљу, и даље постоји значајан број жена које нису довољно информисане о свим његовим облицима. Такав недостатак препознавања може довести до тога да жртве не буду свесне да су изложене насиљу или да не знају како да реагују и заштите се. То наглашава потребу за додатним едукацијама и кампањама које би омогућиле женама да препознају и пријаве онлајн насиље.

Табела 1. Дистрибуција одговора испитаника на питање „Да ли сте доживели родно засновано насиље на друштвеним мрежама?”

	Број испитаника	%
Да	98	27,8
Не	200	56,8
Нисам сигурна	54	15,3

Дистрибуција испитаница према одговору на питање „Да ли сте доживели родно засновано насиље на друштвеним мрежама?” приказана је у табели 1. Ови подаци показују да је значајан проценат испитаница (27,8%) доживео родно засновано насиље на друштвеним мрежама, што потврђује распрострањеност овог проблема. Међутим, посебно забрињава податак да 15,3% испитаница није сигурно да ли је доживело такво насиље. То може указивати на недовољно разумевање и препознавање различитих облика дигиталног насиља, али и на нормализацију одређених облика узнемиравања у онлајн простору. С друге стране, иако је већина испитаница (56,8%) изјавила да није доживела насиље, важно је напоменути да ово не значи да нису биле изложене неком облику дигиталног узнемиравања, већ да га можда нису перципирале као насиље. Ови резултати наглашавају потребу за додатним образовањем о препознавању и реаговању на родно засновано насиље на мрежама.



Графикон 4. Одговори испитаница на питање „Да ли сте доживеле угроженост вербалним насиљем (вређање, омаловажавање, понижавање, остављање погрдних коментара, родни и сексистички говор мржње) на друштвеним мрежама од стране особа мушког пола?”

На Графикону 4 приказана је дистрибуција одговора испитаница на питање „Да ли сте доживеле угроженост вербалним насиљем (вређање, омаловажавање, понижавање, остављање погрдних коментара, родни и сексистички говор мржње) на друштвеним мрежама од стране особа мушког пола?”. Највише испитаница (39,8%) одговорило је да је доживело угроженост вербалним насиљем више од једног пута, а 38,6% одговорило је да никада није доживело такву угроженост. С друге стране, 7,1% није сигурно да ли ју је доживело, а 14,5% изјавило је да ју је доживело једном. Ови подаци указују на висок ниво присутности вербалног насиља над женама на друштвеним мрежама, с обзиром на то да је 54,3% испитаница (више пута или једном) доживело овакав облик угрожености. Доминација одговора „више пута” сугерише да вербално насиље није изолован инцидент, већ понављајући образац понашања. С друге стране, 7,1% испитаница није сигурно да ли је доживело вербално насиље, што може указивати на нормализацију

таквог понашања или на нејасно препознавање границе између оштрих коментара и стварног насиља.



Графикон 5. Одговори испитаница на питање „Да ли сте доживеле угроженост психичким насиљем (застрашивање, онсесивно ухођење и праћење на друштвеним мрежама, 'затиривање' порукама, вређање, сајбер прогањање) на друштвеним мрежама од стране особа мушког пола?“

Графикон 5 показује да, иако је психичко насиље присутно на друштвеним мрежама, већина испитаница (50,9%) није доживела овакав облик угрожености. Међутим, 25,6% испитаница је изјавило да је психичко насиље доживело више пута, што указује на то да овај облик насиља није реткост, али и да га је потенцијално теже препознати или пријавити због његове суптилности и дугорочних последица. Чињеница да 7,7% испитаница није сигурно да ли је доживело психичко насиље може указивати на то да овај облик насиља оставља мање видљиве трагове, због чега га је тешко препознати или у потпуности уочити. Такође, 15,9% испитаница које су доживеле насиље само једном указује на то да многе жене имају повремена искуства са претњама и застрашивањима, што сугерише да такво насиље није константно, али може бити довољно озбиљно да изазове емоционалну и психичку штету.



Графикон 6. Одговори испитаница на питање „Да ли сте доживеле ујроженост сексуалним узнемиравањем (слање нејожељној и нежељеној садржаја – порука, коментара, фоотографија, видеа сексуалне природе; нежељена порнографија и нежељене фоотографије полної орјана) на друштвеним мрежама од стране особа мушкої пола?”

Графикон 6 показује висок ниво сексуалног узнемиравања на друштвеним мрежама, јер 59,9% испитаница пријављује да је барем једном доживело такво узнемиравање. Забрињавајуће је што је 36,1% испитаница доживеле ово насиље више пута, што указује на понављајуће насилне обрасце. Иако 44,3% испитаница тврди да никада нису доживеле сексуално узнемиравање, чињеница да само 2,8% није сигурно указује на то да је препознавање ових врста насиља још увек проблематично, или да нису сви облици узнемиравања јасно препознати.



Графикон 7. Одговори испитаница на питање „Да ли сте доживеле угроженост од уцењивања садржајем (постављање и дељење Ваших приватних порука, слика или видеа без дозволе, укључујући и оне експлицитне природе) на друштвеним мрежама од стране особа мушког пола?”

Графикон 7 показује да већина испитаница (81,5%) није доживела уцењивање садржајем, што може указивати на то да је овај облик насиља мање учесталости, али је и даље присутан. С обзиром на то да 6,3% испитаница тврди да је доживело уцењивање више пута, јасно је да је ово проблем који се може понављати и озбиљно утицати на жртве. Релативно мали проценат несигурних (5,1%) може значити да жене нису увек свесне озбиљности или граница у вези са дељењем приватних података, али и да је још увек тешко препознати све облике дигиталног уцењивања.

Када је реч о последицама претрпљеног насиља над женама на друштвеним мрежама, 29,8% је осетило психичке последице (страх, фобије, депресија, ниско самопоуздање и самовредновање) након преживљеног насиља на друштвеним мрежама; 28,4% је осетило емотивне последице (тешкоће у успостављању и одржа-

вању односа и поверења са људима); 14,5% је осетило последице на физичко здравље (проблеми са спавањем, са исхраном, последице стреса и обољења повезана са њим); 13,9% је осетило изолацију (промена места становања, престанак употребе интернета, брисање профила на друштвеним мрежама). Када је реч о мислима о суициду или покушају суицида након преживљеног насиља на друштвеним мрежама, 6,8% је имало мисли о суициду, 0,6% је покушало суицид, 0,9% је доживело оба. Ови резултати указују на озбиљне последице које претрпљено насиље на друштвеним мрежама има на жене. Психичке и емотивне последице, попут страха, депресије и проблема у односима, често прате искуства са насиљем, јер су жене у овом окружењу изложене сталној претњи и неизвесности. Изолација, промена понашања и проблеми са физичким здрављем додатно наглашавају проблеме које насиље оставља. Мањи, али забрињавајући број испитаница које су доживеле мисли о суициду или покушале суицид указује на то колико је овај облик насиља озбиљан и колико може утицати на ментално здравље.

Највећа старосна група су испитанице старости између 22 и 30 година (40,06%), док најмању чине особе старије од 61 године (0,85%). Овај резултат може указивати на то да су млађе жене, које су одрасле уз дигиталне технологије, најактивније на друштвеним мрежама и самим тим више изложене потенцијалним облицима родно заснованог насиља. Њихова присутност на друштвеним мрежама може бити већа због професионалних, друштвених или образовних активности, које се често одвијају путем тих платформи. Низак проценат у узорку особа старијих од 61 године може бити последица мање присутности старијих жена на друштвеним мрежама, мањег интересовања за тему истраживања или отежаног приступа дигиталним технологијама. Већина испитаница има завршену средњу школу (40,9%), док најмањи број има докторске академске студије (0,85%). Овај податак сугерише да су жене са средњошколским образовањем најзаступљеније у истраживању. То може одражавати општу образовну структуру у Србији или специфичност заинтересованости за тему истраживања међу овом старосном групом. Наиме, према резултатима пописа 2022.

године са сајта Републичког завода за статистику, 247.375 (8,38%) жена у Србији нема школску спрему или има непотпуно основно образовање, 562.523 (19,06%) жена има завршену само основну школу, 1.420.971 (48,14%) жена има завршену средњу школу, док више и високо образовање има 709.436 жена (24,03%) (РЗС, 2023). Дакле, наш узорак има карактеристике опште популације, као што се види из последњег пописа у Србији.

Највећи број испитаница је из Београда (73,32%), док су остали региони знатно мање заступљени. Доминантна заступљеност жена из главног града рефлектује слабију заступљеност руралних подручја и осталих региона у истраживању, што би могло бити последица слабијег интересовања за истраживање овог типа, евентуалног слабијег приступа интернету и мање ангажованости и заинтересованости жена из унутрашњости за друштвене мреже уопште (што би могло бити предмет посебног истраживања на територији Србије). Ови резултати су драгоцени и указују на демографске празнине (слабије су заступљене старије жене, жене са вишим нивоима образовања и оне из руралних средина и осталих региона Србије).

Резултати овог истраживања откривају сложену слику искустава жена с родно заснованим насиљем на друштвеним мрежама. Иако већина испитаница (56,8%) није директно доживела овај облик насиља, значајан проценат (27,8%) јесте, што потврђује постојање овог проблема у дигиталном простору. Ови налази су у складу с глобалним подацима који указују на широку распрострањеност сајбер насиља над женама (European Institute For Gender Equality, 2017). Такође, значајна свест испитаница о искуствима њихових познаница и пријатељица с насиљем на мрежама (61,9% и 52,6%) осветљава важност друштвеног контекста у разумевању овог проблема. То одговара налазима из истраживања АТИНА (Радоичић-Недељковић и Глишић, 2022), где је потврђено да девојке у Србији препознају дигитално насиље као проблем који се чешће дешава женама у њиховом окружењу. Анализа различитих облика насиља показује забрињавајуће тенденције. На пример, 39,8% испитаница је више пута доживело вербално насиље, док 52,9% испитаница бележи бар једно искуство сексуалног узнеми-

равања. Психичко насиље су испитанице доживеле нешто ређе, али 25,6% испитаница које су га доживеле више пута указују на потребу за даљим истраживањем његовог утицаја на ментално здравље. То подржава ставове Европског института за родну једнакост (European Institute For Gender Equality, 2017), према којима су психичке последице насиља на интернету често занемарене, иако су дубоко значајне.

Највећи број испитаница (59,9%) сматра да је за насиље над женама на друштвеним мрежама одговорно друштво, због подржавања мизогиних ставова. То указује на структурне проблеме који подржавају насиље. Значајан број испитаница (32,4%) кривицу приписује директно насилницима, односно починиоцима насиља, што показује свест о индивидуалној одговорности. Иако мали, проценат жена које криве жртву (4,3%) указује на присуство интернализованих стереотипа и културе окривљавања. Овај резултат указује на структурну природу проблема, где друштвене норме и системски фактори подржавају родно засновано насиље (Радоичић-Недељковић и Глишић, 2022).

Закључак

Родно засновано насиље на друштвеним мрежама представља комплексан и озбиљан проблем који осветљава дубоко укоренење мизогине ставове у друштву, који се пресликавају у дигиталном простору. Уочено је неколико кључних изазова. Прво, присутни су мизогини ставови и култура окривљавања жртава, што отежава борбу против родно заснованог насиља уопште, а посебно на друштвеним мрежама. Иако је охрабрујуће што велики број испитаница сматра друштво одговорним за насиље, то такође осветљава дубоко укоренење системске неправде које подржавају такво понашање. Друго, резултати показују релативно висок ниво поверења у неформалне мреже подршке, попут породице и пријатеља, али истовремено указују на потребу за додатним оснаживањем институција које се баве превенцијом и решавањем ових проб-

лема. Један од изазова у спречавању насиља над женама на друштвеним мрежама јесте недостатак одговорности. Друштвене мреже су критиковане због неадекватног одговора на онлајн насиље над женама, при чему многе жене пријављују да њихове жалбе нису озбиљно схваћене или су игнорисане. Насиље над женама на друштвеним мрежама изазива забринутост која захтева пажњу, јер наведени облици дигиталног насиља могу имати дубок утицај на живот жена.

Едукативни програми усмерени на деконструкцију мизогинских ставова и промовисање родне равноправности кључни су за смањење насиља. Посебно је важно радити са младима како би се створила култура ненасиља и поштовања у дигиталном простору. Потребно је унапредити законодавство које се бави дигиталним насиљем и осигурати доследну примену закона. Посебан акценат треба ставити на заштиту жртава и строже казне за починиоце. Институције попут тужилаштва, полиције, центара за социјални рад и невладиних организација морају бити опремљене и сензибилисане за рад са жртвама родно заснованог насиља на мрежама. Пружање бесплатних психолошких саветовалишта и правне помоћи требало би да буде стандард. Важно је и промовисати алате за пријављивање насиља на платформама. Такође, важно је оснажити жене да препознају насиље и да не оклевају да потраже помоћ. Потребно је радити на стварању дигиталног простора који је инклузиван и безбедан за све кориснике, посебно за жене. То захтева заједнички напор свих друштвених актера, од законодаваца и институција, до технолошких компанија и грађана.

Литература

1. Amaral, I., Simoes, R. B. (2021). Violence, misogyny, and racism: Young adults' perceptions of online hate speech. In J. S. Sanchez , A. Barrientos (Eds.), *Cosmovision de la comunicaci3n en redes sociales en la era postdigital* (pp. 869–881). McGraw-Hill.
2. БИРН. (2024). Неовлашћено дељење интимних садржаја: Како жене успевају да се изборе за правду пред судом.
3. Cybersafe. (2021). *Cyber Violence against Women , Girls – Report on Cyber VAWG and CYBERSAFE Framework. Final report on WP2 UL FDV*. Funded by the European Union's REC Programme (2014–2020)
4. European Institute for Gender Equality (2017). *Cyber violence against women and girls*. Luxemburg.
5. Ging, D., Siapera, E. (2018). Special issue on online misogyny. *Feminist Media Studies*, 18(4), 515–524.
6. Ковачевић, М., Шутић, В., Рајчевић, у Миланковић, А. (2020). *Уйоїреба информационо–комуникационих тїхнолоїја у Републици Србији*, Република Србија Републички завод за статистику.
7. Ковачевић, М., Шутић, В., Рајчевић у Миланковић, А. (2021). *Уйоїреба информационо–комуникационих тїхнолоїја у Републици Србији*. Публикације Републички завод за статистику Србије.
8. Mckinlay, T., Lavis, T. (2020). Why did she send it in the first place? Victim blame in the context of 'revenge porn'. *Psychiatry, Psychology and Law*, 27(3), 386–396
9. Миливојевић, А. (2024). Родно засновано дигитално насиље у Србији. *Преглед трендова*, Београд, Share фондација.
10. Papacharissi, Z. (2004). Democracy online: civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups. *New Media and Society*, 6(2), 259–283.
11. Павловић, С. (2020). *Свесї, искуствa и стїраїїеїїє средњошколки и средњошколаца за именовање їроблема диїїїїалної сексуалної и*

родно засновано насиље - извештај за Србију, Аутономни женски центар, Београд.

12. Радоичић-Недељковић, А., Глишић, М. (2022). *Испред екрана. Испрживање о родно заснованом насиљу у дигиталном простору*, Удружење грађана за борбу против трговине људима и свих облика насиља над женама – АТИНА, Београд.
13. Staude-Muller, H. B., Voss, M. (2012). How stressful is online victimization? Effects of victim's personality and properties of the incident. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 260-274.
14. United Nations Population Fund (UNFPA). (2021). *Gender-Based Violence*. New York: UNFPA.
15. World Health Organization (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization. Geneva.
16. World Health Organization (2013). *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women*. WHO. Geneva.
17. World Health Organization (2023). *Technology-facilitated violence against women: Taking stock of evidence and data collection*. World Health Organization. Geneva
18. Directive (EU) 2024/1385 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385>, доступан 20.07.2024.
19. Кривични законик, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019
20. Закон о заштити података о личности, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 87/201.
21. Аутономни женски центар (н.д.). Насиље у партнерским односима и породици, <http://www.womenngo.org.rs/konsultacije-za-zene/o-nasilju-nad-zenama/11-konsultacije-za-zene/30-nasilje-u-partnerskim-odnosima-i-u-porodici>, доступан 08.02.2025.
22. ЦЕРТ. (2022). Национални Церт Републике Србије. ЦЕРТ. РС, <https://www.cert.rs/> доступан 10.08.2024.

23. Параграф.рс (2021) Третман онлине насиља у домаћем законодавству, <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/141221/141221-vest10.html>, доступан 21.08.2024.
24. Републички завод за статистику – РЗС (2023). Школска спрема, писменост и компјутерска писменост, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230731-skolska-sprema-pismenost/?a=0,s=0>, доступан 19.02.2025.
25. УНФПА. (2021) Појмовник родно заснованог насиља посредством технологије, https://serbia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/pojmovnik_rodno_zasnovanog_nasilja_posredstvom_tehnologije.pdf, доступан 09.08.2024.

Violence against Women on Social Networks in Serbia

Abstract: *Violence against women on social networks is a growing social problem that reflects deeper gender inequalities in the modern digital age. This paper analyzes the phenomenon of gender-based violence on social networks from a theoretical, legislative and empirical perspective, pointing to specific forms of violence, their consequences and proposals for improving prevention and protection of victims. A special focus is on the perception of vulnerability, the frequency of different forms of violence, and the connection with socio-demographic characteristics. The aim is to identify the main forms of violence, assess their impact on victims, and analyze perceptions of violence against women on social networks. The sample consists of 352 women. The results indicate that the majority of respondents do not perceive social networks as equally safe for men and women. The conclusion proposes certain measures to improve the legislative framework, strengthen institutional capacities, educate the public, and create support networks for victims.*

Keywords: *gender-based violence, women, Internet, social networks, Serbia.*